ПРИЛОЗИ

Шефик Бешлагић

СТАРИ ГРАД ЈЕЛЕЧ У ПОДРИЊУ

Село Јелеч смјештено је у долини мале ријеке Говзе и око ушћа њене приточице Крупице, у сјеверном подножју Зеленгоре.[1]) Говза извире испод Орловца (1956 м) и Тодора (1949 м), висова Зеленгоре, на удаљености од око 14 км југозападно од Јелеча, а улијева се у Бистрицу, лијеву притоку Дрине, код Миљевине, око 3 км сјевероисточно од Јелеча. Од Јелеча почиње поље око 3 км дуго према југу, уз ријеку Говзу, у коме се налази насеље Говза. Крупица извире из једне стијене у селу Драче, око 4 км западно од Јелеча. Управо изнад њеног ушћа издиже се камена громада Градина. Смјештен у плодним долинама уз Говзу и Крупицу, окружен шумовитим брежуљцима и брдима, Јелеч оставља угодан дојам на сваког посјетиоца.

Занимљива су имена Говзе и Јелеча. Према мишљењу Владислава Скарића, који се бавио испитивањем наших географских имена, назив ријеке и села Говза је изведено од ишчезлог славенског придјева *гобз*, са значењем *плодан, обилан.* У околини Стоца, у Херцеговини, постоји насеље Го-

1 – Исто име (Јелеч) има и један средњовјековни утврђени градић у Србији, југоисточно од Новог Пазара, на путу који је водио од Раса у Бањску. Види: К. Јиречек, *Трговачки друмови и рудници Србије и Босне у средњем вијеку*, (превод Ћ. Пејановића), Сарајево 1951, 121 и *Енциклопедија Југославије* 4, Загреб 1960, 481.

жак, што је исто што и Говжак, а вјероватно је назив добило по томе што се ту некада населио неки човјек из Говзе.[2]) Име Јелеч налазимо у повељи угарског краља Беле IV из 1268. године (Јелес), гдје означава шумовит крај – nemus, quod vulgo dicitur Jeles.[3])

Јелеч је данас веће село са 156 домаћинстава и 723 становника који се претежно баве земљорадњом.[4]) Знатан број жена и дјевојака ткају ћилимчиће, а извјестан број млађих мушкараца раде у Руднику угља у оближњој Миљевини. У турском периоду Јелеч је био касаба и војводалук, познат по својој своједрсној привреди, а у средњовјековном предтурском периоду је представљао једно од значајнијих утврђених и трговачких мјеста у овоме подручју. Из тога његовог прошлог времена преостали су нам неки споменици, а извјесне податке нам пружају историјски извори и резултати досадашњих проучавања, па је потребно и могуће да се барем у скромнијем виду посвети пажња досада запостављеном културном насљеђу овога мјеста и његове ближе околине.

Јелеч у илирско-римском времену

О Јелечу и његовој околини немамо података који би говорили о животу у предисторији. Врло је вјероватно да су Илири били настањени на Градини, али у томе правцу досада нису вршена истраживања. У Горњем Оцркављу, селу близу ушћа Говзе у Бистрицу, нађен је 1957. год. један римски жртвеник, са латинским натписом, који се односи на неког Грка који је, као ослобођеник, био у служби неког Римљанина, власника имања у томе крају. Споменик се сада налази у Земаљском музеју у Сарајеву, заведен под инвентарским бројем 672. Проучио га је и објавио Вељко Пашквалин. Датиран је у III вијек н.е.[5]) На подручју Оцркавља, а на земљишту Веселина Зечевића, нађен је 1934. год. такође један римски споменик. То је фрагмент надгробног жртвеника – cipusa, са исклесаном представом крилатог генија и знатно оштећеним натписом на латинском језику. О њему је писао Димитрије Сергејевски.[6]) Споменик, вјероватно, потјече с краја II или почетка III вијека н. е. Налаз се данас чува у Музеју у Фочи. У Оцркављу су примијећени и комадићи римске цигле и керамике. То све јасно говори о присутности Римљана у Оцркављу и уопште о животу овога краја у античком времену.

---

2 – Вл. Скарић, *О географској номенклатури Босне и Херцеговине*, Гласник Географског друштва, св. 13, Београд 1927, 46.

3 – М. Вего, *Насеља босанске средњевјековне државе*, Сарајево 1957, 51.

4 – Резултати пописа становништва и станова у Босни и Херцеговини, Сарајево 1971, 42.

5 – В. Пашквалин, *Три римска натписа са подручја Босне и Херцеговине*, Гласник Земаљског музеја XIII (Археологија), Нова серија, Сарајево 1958, 154 – 156.

6 – Д. Сергејевски, *Споменик* СКА LXXXVIII, Београд 1938, бр. 17.

Према Барском родослову попа Дукљанина, који вјероватно потјече из XII в., с обје стране горњег тока ријеке Дрине простирала се средњовјековна жупа Дрина.[7]) Докле је она све допирала, и да ли је Јелеч у њу био укључен, није сасвим јасно. То подручје је освојио босански бан Твртко 1373. год. у рату против српског обласног господара Николе Алтомановића. Нешто касније се у историјским изворима спомиње жупа Говза (некада се пише Гобза, односно Гобса), којом управљају босански феудалци Хранићи – Косаче. Тој жупи је припадао Јелеч, у коме је био трг – Gobsa mercatum, за који неки научни радници кажу да је био главни трг у горњем току Дрине.[8]) Јелеч и трг је 1410 – 1411. год. држао Вук Хранић, брат обласног господара Сандаља Хранића. Вук је умро 1425. год, а његове земље у горњем Подрињу је наслиједио брат му Вукац, отац Стјепана Вукчића, каснијег Херцега од светог Саве. Јелеч је тада имао свој утврђени град (мјештани га данас зову Градина) и насеље у његовом подножју – Подјелеч.[9]) У нађеним подацима из Дубровачког архива каже се да је 1420. год. Вукота Немио, из Подјелеча, био човјек Вука Хранића, а 1427. год. се то исто каже за његовог сина Радоњу – homines comitis Vochac Cranich.[10]) Један податак из Дубровачког архива говори о томе да су Турци 1425. год. код Подјелеча опљачкали робу дубровачких трговаца.[11])

Подручје сјеверно од Сандаљеве области држао је кнез Павле Раденовић. Након загонетног убијства Павла Раденовића 1415. год., у којему је главну улогу имао Сандаљ Хранић, те земље је наслиједио Радослав Павловић. Између Хранића – Косача и Раденовића, односио Павловића, често је долазило до спорова, па и ратовања. Тако је након смрти Сандаља 1435. год. дошло до сукоба између његовог насљедника војводе Стјепана Вукчића – Косаче и војводе Радослава Павловића, што је проузроковало и извјесне промјене у Подрињу. Јелеч, донедавно посјед Сандаљеве браће Вука и Вукца, тада је прешао у руке Радослава, али га је већ 1438. год. Стјепан Вукчић вратио у посјед Хранића – Косача. Наиме, један Дубровчанин је 1438. год. због неког преступа тужио Раденка Обијачића, из Подјелеча, ранијег човјека Радослава Павловића, а сада човјека Стјепана Вукчића. Из тужбе се види да је присвојени Јелеч повратио Косача.[12]) Одмах сјеверно од Говзе простирала се средњовјековна жупа Бистрица. Она је обухватала подручје слива ријеке Бистрице. Припадала је области Павловића, али је неко вријеме била посјед Хранића – Косача. У Бистрицу Радослава Павловића долазили су 1423. год. дубровачки посланици.[13]) У годинама 1444, 1448. и 1454. спомиње се град Островица који се налази у жупи Бистрици, као посјед војводе, односно Херцега Стјепана.[14]) Исто тако се у

7 – М. Вего, н.д., 93.

8 – Исти, н.д., 51.

9 – М. Динић, *Земље херцега светога Саве*, Глас САН CLXXXII, Београд 1940, 162 и 217.

10 – Исти, н.д., 162.

11 – Вл. Ћоровић, *Хисшорија Босне*, Београд 1940, 433. биљ. 2.

12 – М. Динић, н.д., 168 – 169.

13 – Јорга, *Нотес* II, 217; К. Јиречек, н.д., 63.

14 – М. Динић, н.д., 232 – 233; Thallozy, *Studien*, 361, 397 – 398.

овој жупи спомиње град Прилеп, а такођер и град који носи исто име као и жупа – Бистрица.[15]) Ови градови досада нису убицирани. М. Динић, на примјер, није сасвим сигуран да ли се и град Бистрица налази у истој жупи са градовима Прилепом и Островицом, али по мјесту гдје се у документима спомиње, не искључује та могућност. М. Вего је тражио рушевине града Бистрице, али их није нашао.[16]) Прилеп се налазио негдје између Јелеча и Дрине. Спомиње се 1454. год. као посјед Херцега Стјепана. Постоји податак да је Дубровачко вијеће умољених својом одлуком од 23. II 1392. год. примило Брајана и Вукца Обадића, браћу de Prilip de Bistriza за дубровачке грађане.[17]) Из једне повеље, издате у граду Соколу на Дрини 1409. год., види се да је, осим града Островице код Дрине, била и мала жупа Островица, која је била у саставу жупе Бистрице и да је у тој жупици постојало село Кричева Драга, као посјед удовице банице Ане и војводе Сандаља Хранића, које је том повељом даровано кнезу Алекси Паштровићу, из Бијеле код Коњица.[18]) Проучавајући стећке у сливу ријеке Бистрице, ја сам 1960. год. код села Варош, гдје се ова ријека формира од ријечица Драженице и Троглава, евидентирао остатке дотле непознатог средњовјековног града, у народу званог »Стјепанград«. Снимио сам га и публицирао, изразивши претпоставку да би он могао бити Бистрица или Островица, који се спомињу у историјским изворима.[19]) Јелеч је, како смо то већ рекли, рачунат у Говзу, али постоји и податак да је сврставан у Бистрицу. У једном документу Дубровачког архива наведен је Радивој Остојић, из Подјелеча у Бистрици.[20]) М. Вего се пита да ли се под именом Бистрица можда мисли на Јелеч?[21]) По свој прилици се под Бистрицом подразумијева шире подручје у које спада и Говза са Јелечом, будући да се Говза улијева у Бистрицу.

Већина босанскохерцеговачких средњовјековних утврђених градова настала је у XIV и XV в., па се то може рећи и за град у Јелечу. У литератури је речено да се Јелеч као утврђени град (castrum) први пут спомиње 1444, односно 1448. год., а да се 1454. године спомиње и као насеље.[22]) Међутим, раније смо навели да се у дубровачким архивским документима већ 1420. год. каже да је Вукота Немио из Подјелеча, да не узимамо у обзир и друге податке, као нпр. онај да су дубровачки трговци 1425. год. опљачкани код Подјелеча. То навођење Подјелеча (sotto Jellez) јасно говори и о постојању Јелеча као утврђеног града, те би одсада, мислим, требало као први његов спомен, и као града и као насеља, узимати годину 1420.

Како је изгледао град Јелеч када су њиме господарили Павловићи или Хранићи, није нам познато. Свакако је морао имати куле, обрамбене зидове, табије, цистерну, улаз, површине и објекте за настамбу људи и за

---

15 – М. Динић, исто тамо.

16 – М. Вего, н.д., 88.

17 – М. Динић, н.д. 232; М. Вего, н.д., 97.

18 – L. Thallozy, *Studien*, 352; М. Вего, н.д., 88.

19 – Ш. Бешлагић, *Трново – средњовјековни надгробни споменици*, Наше старине XI, Сарајево 1967, 124 – 127 и 134.

20 – М. Динић, н.д., 217.

21 – М. Вего, н.д., 144.

22 – Х. Шабановић, *Путопис Евлија Челеби*, Сарајево 1967, 406, нап. 64; Х. Крешевљаковић, *Јелеч*, Нови бехар IX, Сарајево 1935, 347; *Енциклопедија Југославије* 4, Загреб 1960, 481.

смјештај стоке итд., попут свих других оновремених градова. Сада се једино може рећи да је по својим димензијама спадао у мање утврђене градове. Подножјем кршевитог брда, на коме је подигнут град, протичу Крупица и Говза, које га опасују са јужне н источне стране. Са лијевих страна тих ријека постепено се издиже стари пут који са источног подграђа продужава за Ратај н Миљевину, а једним својим краком се одваја и пење на град, завијајући са његове сјеверне стране. Пред улазом у град налази се раван која се зове Столови. На њој су двије живе стијене нешто оклесане да би послужиле као камене столице, оријентиране више ка граду н насељу. Висина једне од њих износи око 90, ширина око 100 и дебљина око 80 цм, а димензије **друге су** 80 × 60 × 60 цм. Данас су дјеломично оштећене. По тим каменим столицама, односно столовнма, како се оне често у народу називају, локалитет је н добио своје нме – Столови. Град се протезао ка југу. Са свих страна, осим са ове од Столова, брдо се стрмо спушта ка рјечицама и насељу. Доста зида смо нашли око самог улаза у град, још више га нма у његовом другом дијелу, ближе главној кули, и то дебљине више од 1 м. На та обадва мјеста зид се протезао правцем запад – исток, окомито на осу града. Сасвим на југу је главица којој се данас тешко прилази. На њој се виде остаци зидова ваљкасте куле, која је доминирала градом. Идући гребеном од улаза до главне куле, наилазимо на обрушено камење и на креч. Остаци зндова се виде и са јужне стране, гледајући од насеља.

Сјеверно од града, од Столова, постепено се издиже пространо пошумљено брдо Трнавица.

У XV в. се у околинн Јелеча налазио још један утврђени град. Звао се Дурош, односно Дуиос и био је у посједу Херцега Стјепана.[23]) Ни овај град до данас ннје пронађен. Један од висова Зеленгоре (око 20 км зрачне лнније југозападно од Јелеча) зове се Думош (1879 м), па би ту негдје требало и тражити остатке тога града.

Осим напријед наведених старих градова, подручју средњовјековне жупе Бистрице потребно је прибројити још један, досада у литератури незабиљежен град. Он се налазио у близини села Доњи Будањ, источно од Миљевине, око 6 км зрачне линије сјевероисточно од Јелеча. Управо је то кота 829 м на брду које је у специјалкарти *1:100.000 означено као Кулина, с лнјеве стране ријеке Бистрице*, око 2 км зрачне линије југоисточно од Доњег Будња. Уочио га је и прије 20 година прегледао др Павао Анђелић. Ријеч је о једном мањем граду у Подрињу. И данас постоје остаци његових зидова. У вези с овим, потребно је рећи да је М. Динић у историјским изворима око половине XV в. установио постојање једног града са именом Будош и изразио претпоставку да је био негдје близу Ницкшића. Уколико је добро убициран, овај град само по свом имену донекле подсјећа на наш Будањ.[23]а)

Како видимо, Јелеч је у првој половини XV в. као утврђени град, затим као насеље, а посебно као један од тргова имао одређени значај, који се у односу на друга насеља у горњем Подрињу прилично истицао. М. Вего каже да је Јелеч био главни трг у горњем току Дрине.[24]) Тај непосредни

---

23 – М. Динић, н.д., 236; М. Вего, н.д., 37.

23-а – Захваљујем др П. Анђелићу на уступљеним подацнма. Види: М. Динић, н. д., 177 – 178.

24 – М. Вего, н.д., 51.

предтурски период је карактеристичан по наглом развоју рударства и трговине у Босни. Подриње̂м су непрестано крстариле караване са разноврсном робом која се извозила и увозила највише путем Дубровника. У извозу су главно мјесто заузимали рударски и сточарски производи, а увозила се највише сô. Вјероватно се из Јелеча и његове околине извозило доста кожа, како оних које су биле једноставно посољене и осушене, тако и оних штављених.[25]) Јелеч је имао изванредне услове за штављење кожа; располагао је са доста стоке, воде, шишке и руја, па се оправдано може претпоставити да је имао и ступе и направе за учињање кожа и да је ту кожу извозио, тим више што је познато да је Јелеч у турском периоду био један од важних центара табачког обрта. Преко Дубровника се овамо добављало и разноврсно финије платно. Хранићи – Косаче су за такве тканине имали много интереса. Познато је, нпр., да је Сандаљ Хранић од Дубровника добио »велику количину платна« на поклон. Том приликом је и његов брат Вук, господар Јелеча, такође добио »два комада финог платна.«[26])

Године 1438. спомиње се Шаин Жуњевић као трговац из Подјелеча, који је имао везе са бројним дубровачким и страним трговцима, а за кога се каже да је »најјачи трговац из Херцегове земље...« С. Ћирковић у својој књизи о Херцегу напомиње да у Србији има један Јелеч, због чега није сасвим сигуран да је у овоме случају ријеч баш о босанском трговцу. Међутим, Херцегова земља се није протезала до Јелеча у Србији, а осим тога споменут је Подјелеч, за који знадемо да постоји у Подрињу, а није нам познато да Подјелеч постоји и у Србији. Вјероватно ће се једном утврдити да је овај Шаин заиста из нашег Подјелеча, што ће бити важна околност у прилог мишљењу М. Вега да је Јелеч био »главни трг у Подрињу«.[27])

Дванаест година касније у дубровачким архивским документима се спомињу још три личности из Подјелеча – Вукић Радељковић, Рашоје Вучићевић и Вук Сладић. Није познато ко су прва двојица, али се може претпоставити да су трговци, као и Шаин Жуњевић. За трећега се каже да је златар (aurifex), што је посебно важна околност за процјену тадашњег привредног значаја Јелеча.

Споменимо и то да из истих историјских извора дознајемо за још двије личности из Подјелеча. Тако се 1432. г. спомиње Радашин Прибудиновић, а 1450. г. неки Прибитко.[27]а)

О насељу у Јелечу говоре и остаци његовог гробља. Општенародни обичај у Босни је био да се клешу и постављају стећци као надгробни споменици, поготово имућнијим људима, па се тако чинило и у Јелечу. По стећцима које сам евидентирао 1975. год., види се да су некрополе биле у непосредној близини града и његовог подграђа.

Једна некропола је била на Рујишту, источном подграђу, покрај самога пута. Од ње нам је до данас преостао само један дјеломично оштећен стећак у облику релативно великог сандука, без постоља и украса, и један у облику мањег сљемењака, који је помакнут са некрополе, снесен ка Крупици и усправно у земљу усађен покрај пута, да би служио као камен са кога

---

25 – Д. Ковачевић, *Трговина у средњовјековној Босни*, Сарајево 1961, 175.

26 – Иста, н.д., 180.

27 – С. Ћирковић, *Стефан Вукчић и његово доба*, Београд 1964, 145, М. Динић, н.д., 217.

27-а – М. Динић, н.д., 217 и 173.

се узјахивало на коње. Ни овај примјерак нема украса нити натписа на својим страницама.

Друга некропола је била на обали Говзе, недалеко мјеста гдје се у њу слива Крупица. Говза је позната као плаховита ријека, понекад изненада надође и све око себе ваља и носи, па је временом и ту некрополу разровала и њене стећке плавила и помицала. Од те некрополе затекао сам 9 читавих и неколико фрагмената стећака. Сви ти споменици су релативно великнх димензија, добро су клесани, али су данас дјеломнчно деформисани, оштећени и ситним камењем и земљом затрпани. Према основним облицима, ту се налазе 4 сљемењака са постољима и 5 сандука од којнх један такођер има постоље. Како се данас види, немају украса, нити натписа. Они се налазе на десној и лијевој обали Говзе, на потезу од ушћа Крупице до моста. На десној обали Говзе, код ушћа Крупице, налази се преваљен и оштећен огроман сљемењак са постољем. Идући узводно ка мосту, наилазимо на један окрњен сандук, нешто ближе мосту, на самој обали, налазе се два огромна сандука, а готово испод самога моста један сљемењак са постољем, добро изглодан водом. На другој страни, идући ка мосту, најприје видимо један овећн сандук са постољем, затим два сљемењака са постољима, а онда један сандук – сви у секундарном положају и дјеломично затрпанн. (Прилаже се скица распореда тих стећака.)

По свим околностима се може закључити да је ова друга некропола првобитно имала већи број споменика.

Јелеч је имао и своју трећу некрополу. Она је била на брежуљку званом Главица, око 250 м југозападно од централног дијела насеља близу моста на Говзи, покрај сеоског пута. Ту сам нашао један преостали стећак у облику сандука, без особитостн. Осим тога, из стране Главице до пута, због одроњавања земље, појавила су се два камена саркофага у којима су били сахрањенн покојници. Један је сасвим извучен и сада се налази покрај пута, а други је својим мањнм дијелом још у земљи, али је већ знатно оштећен и угрожен. Ови саркофази су билн обликовани тако да су својим укупним изгледом подсјећали на крупног у платно замотаног покојника. Састојали су се од два дијела. Доњи већи дио је издубљен тако да се у њ може положити покојник, због чега је код груди доста широк, према ногама се постепено сужава, а за смјештај главе има полукружан испуст. Горњи дијелови су плићи, изнутра су издубљени, а нзвана заобљени и сведени готово на сљеме. Те поклопце овдје нисам нашао, вјероватно су уништени. Ови доњи дијелови, нађени у Јелечу, били су дугачки око 200, шупљина им је била дугачка око 180, а највећу ширину су имали око 85 цм.

Сахрањивање у каменим саркофазима није био тако чест обичај у средњовјековној Босни. Досада је установљен у околини Травника, Јајца, Зенице, Сарајева и Фоче. Изгледа да су на тај начин сахрањивани само имућнији, тј. угледнији људи, који су у ту сврху могли ангажовати посебне мајсторе и добро их награднтн. Врло сличан камени саркофаг сам прнје десетак година нашао код села Пуховац у околини Зенице. Костур у њему је припадао старијем мушкарцу и био је добро сачуван. Код груди н око лубање сам нашао фрагменте текстила.[28]) Петнаестак година прије тога нађена су 3 камена саркофага код Хан-Биле, у околини Травника, које су истражи-

28 – С. Бешлагић, *Стећци централне Босне,* Сарајево 1967, 110 – 111.

ли стручњаци Земаљског музеја из Сарајева. Уз један костур нађени су лијепо везена чипкаста капица и 5 новчића. По нађеним новчићима и по особинама капице, могло се претпоставити да је ту сахрањена угледнија личност из XV в.[29]) Саркофаге врло сличног облика, само не од камена него од дрвета, нашао сам у околини Калиновика, свега око 20 км зрачне линије далеко од Јелеча.[30]) Изнад гробова са каменим и дрвеним саркофазима нисмо нашли стећке, али то не значи да се они никада нису стављали.

На Главици у Јелечу постоји и један стећак, али испод њега није вршено истраживање. Вјероватно је ту првобитно било још стећака, а можда у земљи и данас постоји који камени саркофаг. Околност да се ти камени саркофази налазе на истој некрополи са стећцима, упућује на исто или приближно вријеме сахрањивања. Како стећке најчешће датирамо у XIV и XV в., то и за ове камене саркофаге у Јелечу можемо рећи да потјечу из тога доба.

Стећци постоје и у ближој, као и даљој околини Јелеча. Мање их има у теже приступачним планинским предјелима јужно од Јелеча, гдје су насеља врло ријетка, а више у сјеверним, жупнијим предјелима, посебно у Бистрици.

На подручју планине Зеленгоре најближи су слиједећи локалитети са стећцима:

1 – Село Врбница се налази на око 10 км зрачне линије југоисточно од Јелеча. На Главици испод сеоских кућа, на мјесту гдје је и савремено сеоско православно гробље, налази се скупина са 20 стећака, од чега 5 плоча, 13 сандука и 2 сљемењака. Споменици су осредње обрађени, данас су доста утонули у земљу и обрасли шумом. Украшена су 2 примјерка, и то 1 сандук и 1 сљемењак. На њиховим страницама су исклесани мотиви аркада, штит са мачем, стилизовани крст (двоструки кракови са круговима на крајевима) и представа мушкарца са коњем.

2 – Код Љубиног гроба, недалеко Бијелог језера и љетног сточарског насеља, око 13 км зрачне линије јужно од Јелеча, налази се осамљен стећак у облику сандука. Споменик је добро клесан и очуван. На његовим страницама нема украса.

3 – На локалитету Плоче, код Лучких колиба, покрај пута, око 2 км југоисточно од Љубиног гроба, налази се некропола са 23 стећка, од чега 16 у облику плоча и 7 у облику сандука. Обрађени су неједнако, углавном слабо. Само једна плоча има украсе. На њеној водоравној страни је исклесан крст чији се кракови завршавају као кружни вијенци.

У југоисточном крају некрополе има десетак гробова који су обиљежени само аморфним каменовима.[31])

У Бистрици – око Вароши, Мрежице, Осије и других насеља, а поготово у крају који је познат под именом Јабука, постоји више мјеста са стећцима, али ја ћу овдје саопштити податке само о најближим локалитетима, о оним у близини ушћа Говзе у Бистрицу:

---

29 – И. Чремошник, *Средњовјековна капа из Биле код Травника,* Гласник Земаљског музеја, Сарајево 1952, 111 – 119.

30 – Ш: Бешлагић, *Калиновик,* Сарајево 1962, 100 – 104.

31 – Исти, *Стећци, каталошко-топографски преглед,* Сарајево 1971, 276.

1 – У Доњем Будњу, код Миљевине (око 5 км сјевероисточно од Јелеча), на мјесту Брдо, недалеко цесте за Фочу, налази се мала скупина са 3 стећка, од којих су 2 у облику сандука, а 1 у облику сљемењака. Споменици су добро клесани, али су данас дјеломично оштећени. Немају украса нити натписа.

2 – На мјесту гдје је и савремено православно гробље Доњег Будња налазе се 2 осамљена стећка у облику сандука. Доста су оштећени и на њиховим страницама нема украса.[32])

3 – Према једној биљешци М. Вега, стећци се налазе и у селу Доње Оцркавље (око 3 км сјеверно од Јелеча) уз посјед Вељка Нинковића. Није познато колико ту има споменика и каквих су особина.[33])

У ближој околини Јелеча постоји још један заиимљив средњовјековни спомеиик. То је тзв. Ћелија у селу Ратајима код Миљевине, око 3 км сјеверно од Јелеча.

На Главици, око 150 м сјеверно од мјеста гдје је донедавио била Ченгића кула, у непосредној близини остатака зидова некадашње цамије и мањих остатака муслиманских надгробних споменика, налази се овећа ваљкаста жива стијеиа у којој је усјечена правоугаоиа просторија. У просторију се улази кроз правоугаона врата од 1,75 × 0,75 м. У супротном дијелу је усјечеиа не дубока ниша која се завршава иа свод са готичким луком. У каменом поду између улаза и нише налази се правоугаоно удубљење дужине 1,95 м.

Изнад улаза је у два реда урезан ћирилски натпис који је због премазивања кречним малтером само дјеломично читљив.

Овај својеврстан споменик су још прије 85 година уочили Јово Чокић и Коста Херман.[34]). Његов иатпис је објавио М. Вего 1964. год.[35])

Народно предање каже да је на мјесту некадашње цамије у Ратајима раније био православни манастир, а да је у сусједној Ћелији живио и умро св. Василије Острошки. Како се зиаде, св. Василије је умро у Острогу код Никшића 1671. год.

Према М. Веги, наведеии натпис у транскрипцији гласи:

А СЕ ПИСА 1492 ЉЕТА РАДОЈА

Вего мисли да би се посљедња ријеч могла читати и РАДОЊА, па, како се писар првог херцеговачког санцакбега Хамзабега звао Радоња, не искључује могућиост да је аутор натписа у Ратајима управо тај Радоња.

Мислим да народно предање о постојању православног манастира у Ратајима има извјесног осиова. У близини тога маиастира је могла бити ћелија неког монаха – испосиика. Правоугаона јама је, вјероватно, гробиица тога испосника.

---

32 – Исти, н.д., 275.

33 – М. Вего, н.д., 51.

34 – Ј. Чокић, *Ћелија у селу Рataји*, Гласник Земаљског музеја, Сарајево 1889, књ. III, 75 – 77; K. Hörmann Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Herzegowine I, Wien 1893, 491 – 492.

35 – М. Вего, *Нови и ревиднрани натписи из Херцеговине*, Гласник Земаљског музеја XIX, Н. с., Сарајево 1964 (Археологија), 203; Исти, *Зборник средњевјековних натписа Босне и Херцеговине III*, Сарајево 1964, бр. 188.

Чини се да анализа напријед изложеног материјала дозвољава могућност формулирања једног мишљења о процесу развоја управног система оновременог феудалног друштва на овоме подручју који би, можда, могао бити карактеристичан и за читав териториј средњовјековне босанске државе.

Изгледа да је у ранофеудалном добу Бистрица била једна од великих босанских жупа, какве су биле, нпр. Дрина или Рама, која је захватала слив ријеке Бистрице, лијеве притоке Дрине. Административни центар те жупе, са резиденцијом жупана, вјероватно је био у утврђеном граду у горњем току ријеке који се звао истим именом као и ријека, односно као и жупа – Бистрички град или само Бистрица. У окриљу те велике жупе постепено су се формирали њени саставни дијелови, нека врста малих жупа, са својим административним центрима. Тако су настали Говза и Островица, а вјероватно и још неке јединице које није могуће данас именовати. Осим већ наведених градова – Јелеча који је убициран, Бистрице за који смо рекли да је вјероватно исто што је каснији Стјепанград код насеља Варош, и Островице за коју још не знамо гдје је била, на подручју ове жупе су створени и други градови – Прилеп и Дурош (Dunos, Думош) који још нису убицирани, те Будањ чији положај нам је тек од данас познат. У каснофеудалном систему, непосредно пред долазак Турака, стара жупа Бистрица није више постојала због тога што се у међувремену раздробила на неколико управних јединица – кнежија, котарева или градских дистриката, тј. каштеланија, које су се са својим господарима, кнезовима, на челу, већ увелико осамосталиле.

Турци су свој управни територијални систем заснивали углавном на затеченом средњовјековном босанском, па се тако подручје многих нахија подудара са подручјем средњовјековних жупа. У нашем случају Бистрица је постала једна нахија, најприје у саставу кадилука Благај, а нешто касније у саставу кадилука Фоча. Занимљива је околност да су Турци нахији Бистрици прикључили и стари трг Устиколину на Дрини. Говза, Островица и друге мале босанске управне јединице, како се види, нису постале нахије, што значи да су Турци више водили рачуна о оној старијој босанској подјели која, иако више није стварно егзистирала, ипак је живјела у свијести народа.

Овако доста слободно изложена теза о развоју средњовјековне босанске управе у овоме подручју тражи своју потврду у даљем проучавању и истраживању самога терена.

Турски период Јелеча

Ове крајеве Босне, заједно са Јелечом и другим Херцеговим градовима у Подрињу, Турци су дефинитивно освојили 1465. год. и убрзо их претворили у вилајет Херсек (Херцегова земља), прикључивши га раније формираном босанском санџаку. Мало касније је од освојене територије у Херцеговини створен посебан херцеговачки санџак (1470. г.), са сједиштем

35-а – Х. Шабановић *Босански пашалук, Сарајево* 1959, 117 и 140.

у Фочи.[36]) Вилајет Херсек је у судскоадминистративном погледу био подијељен на два кадилука: Дрину и Благај. Дотадашње средњовјековне жупе најчешће су претваране у турске нахије, па је тако жупа Бистрица постала нахија Бистрица, најприје у саставу кадилука Благај, а од 1470. год. у саставу кадилука Дрнна, чије је сједиште било у Фочи. У нахији Бистрици били су утврђени градови Прилеп, Островица, а вјероватно и Бистрица. Јелеч је такође био у нахији Бистрици.[37])

У турском периоду Јелеч је не само наставио да живи него се у извјесном погледу и развио, постао касаба и добио на свом значају.

Утврђени град је и даље имао своју функцију, само су га Турци прилагодили својим новим потребама. Већ 1477. год. Јелеч се спомиње као трг (пазариште).[38]) Насеље је у тим новонасталим друштвеним условима захтијевало и морало је имати своје уобичајене јавне објекте и институције. Тако је настала чаршија, подигнута је џамија, саграђени су хан и хамам, а потом је основана и медреса.

На мјесту данашње џамије била је стара џамија у Јелечу. Није прецизно утврђено када је та стара џамија подигнута. Народно предање каже да је њен оснивач неки Газн Синан-бег. Х. Крешевљаковић мисли да би тај Синан-бег могао бити Синан-паша Боровинић, потомак кнеза Твртка Боровинића, херцеговачки намјесник и каснији велики везир, а да је џамија подигнута око 1.500 год.[39]) Међутим, Х. Шабановић мисли да би оснивач џамије прије могао бити Синан-бег, који је управљао Херцеговином од 1474 – 1475. год. и да је џамија већ постојала када се Јелач 1477. год. спомиње као пазариште.[40])

Та стара џамија је изгорјела у првом свјетском рату; остала јој је само камена мунара. На темељима старе подигнута је 1920. год. нова џамија, са унутрашњим димензијама 11 × 11 м и са арапским натписом који говори о тој обнови. Уз џамију је засновано муслиманско гробље, на којему међу нешто старијим сачуваним нишанима видимо један са арапским натписом из 1268. год. по хиџрету, односно 1851/52. год. н. е., који се односи на Хусејина, сина Мухамедова, имама те џамије.[41]) У год. 1558. имам џамије је био Алаудин бин Халифе. Имамске дужности су најчешће обављали чланови породице Имамовић, по чему је та породица и добила своје презиме.[42]) Имамовићи у Јелечу и данас постоје.

У Јелечу је постојао и један хамам који је 1664. год. био у добром стању. По мишљењу Х. Крешевљаковића, и тај хамам је саградио Синан-паша Боровинић. У XVII в. је у Јелечу постојао и један хан.[43]) Данас нема никаквих остатака тих објеката.

---

36 – М. Динић, н.д., 247; Х. Шабановић, *Босански пашалук*, Сарајево 1959, 45 и 137.

37 – Х. Шабановић, н.д., 140.

38 – Х. Шабановић, *Путопис Евлија Челеби*, Сарајево 1967, 407, нап. 66.

39 – Х. Крешевљаковић, *Јелеч*, Нови бехар IX, Сарајево 1935, 347.

40 – Х. Шабановић, исто тамо.

41 – Захваљујем М. Мујезиновићу, оријенталисти, на подацима који су тек припремљени за штампу.

42 – Х. Крешевљаковић, н.д., 347.

43 – Исти, *Бање у Босни и Херцеговини* (1462 – 1916), Сарајево 1952 (друго издање), 106; Х. Шабановић, н.д., 407.

Почетком XVIII в. у Јелечу је Бећир-паша Ченгић саградио медресу, доста једноставну мању зграду, која је такође страдала у првом свјетском рату 1914. год. Зграда је касније обновљена и служила је за мектеб. Данас је то руина. Посљедњи мудериси у Јелечу су били Осман еф. Чолпа и Јусуф еф. Шалака.[44]) Из натписа на плочи која је уграђена у обновљену зграду каже се да је завјештач медресе био Дервиш-бег Ченгић, син Салих-бегов.[45]) Међутим, по Х. Крешевљаковићу, медресу је подигао Бећир-паша Ченгић, родом из сусједних Рataja, који је 1732. год. био херцеговачки мутесариф, а за кога се знаде да је са неколико хиљада Босанаца и Херцеговаца погинуо 1737. год. у бојu под Озијом.[46])

На свом другом путовању кроз Босну 1664/65. год. чувени турски путописац Евлија Челебија био је и у Јелечу и о томе нам оставио своје драгоцјене биљешке. Он каже да је Јелеч касаба и војводство херцеговачког санџака, да има »двије махале са 200 сиротињских плочама покривених кућа«. За град каже да представља лијепо утврђење на високом брijегу, које се, међутим, током времена руинирало, па да га је »вилајетско становништво властитим средствима поправило и обновило... Град је тада имао свога заповједника (диздара), затим вратара (беваба) и 20 војника без плате, који и преко ноћи стражаре. Челебија каже да је и он са својих 12 слугу стражарио на смјену до зоре. Као разлог толике приправности, овај путописац је навео да је у мјесту несигурно и врло опасно стање због тога што је Котор »сасвим близу Јелеча«.[47]) У покушају објашњења овог Челебијиног истицања опасности због близине Котора, мислим да долази у обзир само однос са Котором у Црногорском приморју. Тада је, наиме, управо бјеснио Кандијски рат између Турске и Млетачке Републике (1645 – 1669), а како је утврђени град Котор већ одавно у рукама Млечана, као њихово врло важно упориште, то је заиста могла пријетити опасност и Јелечу, иако он није баш »сасвим близу Котора«.

У прилог оваквом објашњењу говори и чињеница да су у то вријеме, као уосталом и током дужег временског периода, нарочито у другој половини XVII в., которски хајдуци, у служби Венеције, нападали турске каравane, палили и пљачкали многа насеља у Херцеговини и Босни. Тако је, на примјер, забиљежен податак да су хајдуци из Котора и Далмације између 15. и 22. априла 1663. год. напали Херцеговину и, »вијући барјак, преније-ли преко 150 товара плијена преко дубровачке територије.« О акцијама которских и других црногорских хајдука у овим крајевима у другој половини XVII в. говоре и наше народне пјесме, а о томе постоје и документи у Дубровачком архиву. У то вријеме, око 1664. год., највише се спомиње истакнути хајдучки харамбаша Бајо Пивљанин, од чијег је залијетања дубоко у позадину страховало чак и Сарајево.[48])

Челебија је забиљежио да варош испод града има малу џамију, хан (свратиште) код каменог моста, хамам (јавно купатило) и десетак дућа-

---

44 – Х. Крешевљаковић, исто тамо.

45 – Захваљујем оријенталисти М. Мујезиновићу на уступљеним подацима који се тек припремају за штампу.

46 – Х. Крешевљаковић, исто тамо.

47 – Х. Шабановић, н.д., 406 – 407.

48 – С. Назечић, *Из наше народне епике* I, Сарајево 1959, 24 и 42 – 43.

нчића. Похвалио је пастрмке печене на младом маслу, чиме је био почашћен (вјероватно је ријеч о пастрмкама из Крупице које су и данас добро познате). Полазећи даље на свој пут, Челебија је у Јелечу за своју пратњу добио »педесет наоружанн хрватских момака«.[49]) Необичан је и занимљив овај податак о хрватскнм момцима, чије значење, према ономе што досада знадемо, није могуће сасвнм сигурно објаснити. Консултујући се са нашнм орнјенталистима, дознао сам да се из неких турских докумената, који још нису довољно проучени, може претпоставнти да су неки турски функционери у својој служби, уз наоружане војнике Босанце, Мађаре, Арнауте итд., имали и Хрвате.[50]) Како је дошло до тога да се наведена скупина наоружаних хрватскнх момака нашла баш у Јелечу, тешко је објаснити. Чини се највјероватнијим претпоставкама да су из Фоче, или неког другог центра, овамо распоређени баш због опасности од Млечана.

За нас су занимљиви и неки Челебијини подаци о његовом непосредном даљем путу. Након 4 сата тешког пута на запад од Јелеча он је стигао до мјеста гдје су покопани преци Али-паше Ченгића, а одмах потом у »оџак неког паше Ченгића« у нахији Загор, чије дворе описује као тврђаву са око 300 соба и стајом у коју се може смјестити 2.000 коња. Сутрадан, након одмора и конака, Челебија је стигао у касабу Јелашца, гдје је рођен Смаил-ага Ченгић.[51]) Како је познато, нахија Загор је постала од средњовјековне жупе Загорје (подручје између Трескавице и Зеленгоре). У тој нахији су Ченгићи имали неколико својих оџака (Борије, Јелашца, Мјеховина, Кута, Хотовље, Виховићи и др.). Ченгићи су некада били најбројнија беговска породица у Босни, која је Турској дала велики број политичких и војних руководилаца, између осталих 8 санџакбегова, међу којима је најзнаменитији био Али-паша, који је у XVII в. 5 пута обављао дужиост херцеговачког санџакбега, а једанпут и дужност везира. Напоменимо и то да је Смаил-ага позната личност југославенске књижевности, да је Рустем-бегов сни и да је рођеи 1778. или 1780. год. у Јелашцима.[52])

По мишљењу Х. Крешевљаковића и Х. Шабановића, Евлија Челебија је у Загору био гост у конаку Рустем-бега Ченгића, сииа Алипашиног, у селу Боријама.[53]) До прије 20 годииа су се у томе селу видјели остаци Чеигића куле. А што се тиче иавода о гробљу гдје су по мишљењу путописца покопани преци Али-паше Ченгића, могу рећи да је заиста ријеч о старом муслиманском гробљу недалеко Борија, у шуми покрај цесте Калиновик – Фоча (око 8 км далеко од Калииовика), гдје је некада било и турбе, које сам прегледао приликом евидеитирања стећака у околиии Калиновика 1955. год. Тада је ту било неколико усправних и много више преваљених и оштећеиих нишана. Међу усправним се истицао један лијепо клесан у облику четворостране призме са пирамидалним завршетком (150 цм висине, 40 цм ширине и 17 цм дебљиие) који је на својим страницама имао пластично исклесане мотиве штита, топуза, сабље, полумјесеца, полујабуке и фриза од цикцак линија. Тај нишан сам објавио и рекао да потјече из XVI

49 – Х. Шабановић, н.д., 407.

50 – Захваљујем др А. Ханџићу на уступљеним, а још необјављеним подацима.

51 – Х. Шабановић, н.д., 408.

52 – Х. Крешевљаковић, *Ченгићи,* Сарајево 1959, 1 – 31.

53 – Исти, н.д., 6; Х. Шабановић, н.д., 408.

в.[54]) У непосредној близини Јелеча доскора је постојао још један споменик из турског периода. То је стамбено-обрамбена кула која је по својим особинама била један од највиших и најљепших споменика те врсте у Босни и Херцеговини. Објекат се налазио у селу Ратајима, око 3 км сјеверно од Јелеча. По народном предању, кулу су саградила крајем XVII в. браћа Ахмет-паша и Осман-паша Ченгић, а у народу је позната под именом Ченгића кула. Имала је 9 спратова. Срушила се од дотрајалости 1967. год.

Уз Борије у Загору, Рataји се сматрају најстаријом постојбином бегова Ченгића. Ту се родио и Бећир-бег, који је саградио медресу у Јелечу.[55])

Након успостављања турске управе, Јелеч се постепено развио у доста јак центар табачког обрта, за који се може рећи да је постао главна вриједност и карактеристика цјелокупног живота ове варошице кроз дуги временски период. Када је, заправо, почело штављење кожа у Јелечу, није познато. Раније сам рекао да су у Јелечу постојали сви услови за штављење кожа, затим да се из Подриња извозило доста тих производа и да је Јелеч био један од важнијих тргова тога подручја. Због тих околности оправдано се може претпоставити да је процес штављења кожа, макар и у скромнијем обиму, био познат у Јелечу и у предтурском периоду и да је баш то било од великог значаја за обнављање и унапређење тога обрта у турском периоду.

Табачки обрт у Босни и Херцеговини проучавао је и о њему писао Х. Крешевљаковић, а у томе оквиру једино је он писао о табацима у Јелечу. Захваљујући његовим истраживањима, ми смо у могућности да и овом приликом о томе нешто кажемо.

Табхане, специјалне радионице за учињање кожа, у Јелечу су биле уз рјечицу Крупицу. У неколико тих табхана радило је по 9 мајстора, а сваки од њих је имао до 15 радника, тако да је у Јелечу у тим пословима могло бити ангажованио најмање 200 особа. У прво вријеме је израђивана овчија и козја кожа, и то претежно бијела, а касније су се коже бојиле, а прерађивале и говеђе. Израђене коже су се извозиле претежно у Сарајево и Дубровник, а послије 1878. год. и у Будимпешту.[56])

Х. Крешевљаковић је установио да се више породица бавило овим пословима, тако породице: Ђозе, Циинћи, Шљиве, Заметице, Омерагићи, Казазовићи, Уште, Мердаии, Шахбази, Нишићи, Тузлаци, Палалије, Куртовићи, Хаџићи, Дрињковићи и Хусићи. Неки Куртовићи су били веома познати као добри стручњаци, због чега су добили надимак Табе, а по томе се њихови потомци прозвали Табовићи.[57])

Осим у Јелечу, табхане су постојале још у 15 босанскохерцеговачких мјеста – Сарајеву, Високом, Рогатици, Вишеграду, Чајничу, Фочи, Коњицу, Мостару, Стоцу, Ливну, Травнику, Јајцу, Бањој Луци, Тешњу и Новој Касаби. Најдуже се овај обрт одржао у Високом.[58])

---

54 – Ш. Бешлагић, *Стећци и нишани у Војном музеју ЈНА*, Вјесник Војног музеја ЈНА, Београд 1962, 51.

55 – Х. Крешевљаковић, *Куле и одаци у Босни и Херцеговини*, Наше старине II, Сарајево 1954, 82.

56 – Х. Крешевљаковић, *Јелеч*, Нови бехар IX, Сарајево 1935, 348.

57 – Исто, тамо.

58 – Х. Крешевљаковић, н.д., 346.

Познато је да су табаци били организовани у свој еснаф који је дјеловао по својим посебним прописима. Тако је учење заната трајало 3 године, а потом се обављала посебна свечаност на којој је ученик проглашаван способним за самосталан рад, добио је тзв. тестир. Та свечаност, звана долалма, у Јелечу је била другачија него у другим табачким центрима. На њој се облигатно пекао вô на ражњу. Њена оригиналност се састојала у томе што се у вола стављао ован, у овна пијетао, а у пијетла јаје. Тек када је јаје било печено, скидао се вô са ражња.[59])

Јелеч у новије доба

Аустроугарском окупацијом у Босни опћа ситуација у овом обрту била је слабија, па и у Јелечу. Године 1892. јелечке табхане је замијенила модерна творница кожа, која је само неко вријеме добро пословала.

Почетком XX в. Јелечаци су се преоријентирали на ткање ћилима, углавном са женском радном снагом. Отворили су погон Сарајевске творнице ћилима који је дјеловао двадесетак година.[60]) Данас се по кућама ткају ћилимчићи за потребе Босна-фолклора и Витекса.

У међувремену се у Јелечу смањивао број становника. У XVIII в. је мјесто задесила страшна куга, а епидемије те болести, тзв. »мубареће« забиљежене су и 1813. и 1814. год. Послије аустроугарске окупације, неке породице су одселиле у Турску. Од касабе са 200 кућа у. XVII в. у Јелечу су 1879. год. биле свега 83 куће са 889 становника.[61])

Данашњи Јелеч нема табхана, али има четвероразредну основну школу, неколико трговина, цесту, електрично освјетљење и све услове да се развије у турнстичко мјесто и подручје, са ловом на високу дивљач, са спортским риболовом и Зеленгором, која је позната са својим планинским пашњацима, са језерима, а посебно са својим спомеиицима из народноослободилачког рата.

---

59 – Исти, н.д., 348. Опширније о табачком обрту види: Х. Крешевљаковић, *Еснафи и обрти у БиХ* (1463 – 1878), Зборник за народни живот и обичаје Јужних Славена, књ. XXX (1935. год.), ЈАЗУ, Загреб 1935, од 127 – 131.

60 – Х. Крешевљаковић, *Јелеч,* Нови бехар IX, Сарајево 1935, 349.

61 – Исти, н.д., 347.

RÉSUMÉ

LA VILLE FORTIFIÉE DE JELEČ À PODRINJE

L'auteur a d'abord précisé que l'agglomération de Jeleč se trouve sur le cours de la rivière Bistrica, affluent gauche de la Drina.

Ensuite il parle un peu de Jeleč et de ses environs pendant l'époque illyrienne et romaine, en mentionnant, entre autre, qu'on a trouvé, près de cette agglomération, des pierres tombales et des restes de matériaux de construction qui indiquent la présence des Romains et celle des hommes en général à l'époque antique.

On s'est basé sur l'époque médiévale. Dans la deuxième moitié du XIV[e]siècle, ces régions sont tombées, après le seigneur régional serbe Nikola Altomanović, sous l'emprise du ban Tvrtko. Dans l'Etat bosniaque, ces régions se trouvent sous le gouvernement des seigneurs régionaux de la famille féodale Kosača – Sandalj, et ensuite sous celui de Herceg Stjepan. Les Turcs ont pris Jeleč en 1465. L'auteur a décrit les restes de la ville fortifiée à Jeleč en donnant des données fondamentales sur les stèles funéraires[1]) qu'il avait trouvées dans trois endroits différents à Jeleč. Dans le voisinage se trouvent des stetchaks, et cela dans plusieurs localités, sur lesquels il y a aussi des données fondamentales. A Rataji, à 3 km au nord de Jeleč, il y avait, d'après les traditions populaires, un monastère orthodoxe, et il y a encore aujourd'hui la cellule des pénitents dans un rocher naturel, avec un caveau et une inscription cyrillique au-dessus de l'entrée datant de 1429. D'après l'examen de tous les matériels rassemblés, l'auteur pense que Bistrica a été, au début de la période féodale, un des grands évêchés bosniaques, dont le centre administratif était à Bistrica, près de la source de la rivière Bistrica. A l'intérieur de cet évêché, les parties dépendantes formèrent peu à peu des petits évêchés avec leurs centres administratifs. Une de ces parties a été Govza, avec la ville fortifiée de Jeleč. Dans cette région, on a trouvé récemment les restes d'une vieille ville près du village de Budanj, et dans des sources écrites sont mentionnées les villes pas encore cadastrées d'Ostrivica, de Prilep et de Duroš.

Jeleč a été, dans la période qui précède l' occupation turque, un des centres commerciaux importants du haut Podrinje. Sa fonction économique est devenue plus importante pendant la période turque pendant laquelle il était devenu un bourg et un des 15 centres de l' artisanat du cuir de Bosnie-Herzégovine. Les Turcs y ont construit une mosquée, un caravansérail et une medresa. Jeleč a été affaibli économiquement par l'occupation austro-hongroise.

[1]) Pierres tombales des Bogomiles connues aussi sous le nom de stetchaks /note du traducteur/